СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том I

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I
ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СЪВРЕМЕННОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Проф. д.н Божидар Божинов 9

PREPARING FUTURE PROFESSIONALS IN BUSINESS SCIENCES FOR THE AI ERA: COMPETENCIES AND CURRICULAR CHALLENGES
Prof., Célio Gonçalo Cardoso Marques, PhD, Senior Technician, MSc, Ana Catarina Gomes Almeida 27

INVESTIGATING GRANGER CAUSALITY BETWEEN GDP-RELATED INDICATORS: EVIDENCE FROM BULGARIA AND ROMANIA
Professor, Alexandru-Lucian Manole, PhD., Professor, Cristian-Marian Barbu, PhD. 43

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

АНАЛИЗ НА ЦЕНОВИЯ ТРЕНД НА БЪЛГАРСКИТЕ БОРСОВО ТЪРГУВАНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА, СЛЕД COVID И ПРИ ВОЙНАТА В УКРАЙНА
Проф. д-р Стефан Симеонов, Алексей Гудев, докторант 57

LEASING AS STRATEGIC FINANCING TOOL
Prof. Tatjana Spaseska, PhD, Emilija Gjorgjioska, Aneta Risteska-Jankuloska 64

ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ И ПРЕХОДА КЪМ НИСКОВЪГЛЕРОДНО ОТОПЛЕНИЕ
Доц. д-р Александрина Александрова 73

РАЗВИТИЕ И ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ НА БАЛКАНИТЕ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Доц. д-р Венцислав Василев 80

ФИНАНСОВ КОНТРОЛИНГ И БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ
Доц. д-р Людмил Кръстев 88

ИКОНОМИЧЕСКА ПРИРОДА НА РАЗХОДИТЕ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ
Доц. д-р Марин Маринов 93

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА И НЕЙНОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНИТЕ ФИНАНСИ И ИНВЕСТИЦИИТЕ
Доц. д-р Наталия Силичева 102

ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 109

ТЕНДЕНЦИИ В ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТТА НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ ПРИ МАТЕРИАЛИЗИРАНЕ ПРАВОТО НА ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 120

ПОЛОВО-ВЪЗРАСТОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ ПРИ СТАРОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 129

ВЛИЯНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ ВЪРХУ РЕАЛИЗИРАНИЯ ПРЕМИЕН ПРИХОД ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО НА СГРАДИ И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО
Доц. д-р Румен Ерусалимов 139

БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА ПРИ ЗАСТРАХОВКАТА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“ В БЪЛГАРИЯ – ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов, д-р Николай Илиев 147

ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА И МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СТАБИЛНОСТ В УСЛОВИЯ НА КРИЗА: ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ (2019–2022)
Доц. д-р Танер Исмаилов, доц. д-р Махмут Кадир Ишгювен 155

ЖИЗНЕНИЯТ ЦИКЪЛ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ КАТО ФАКТОР ЗА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ТЪРСЕНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ПРОДУКТИ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 163

ПОТЕНЦИАЛНА РОЛЯ НА ТЕЛЕМАТИЧНИТЕ СИСТЕМИ В ЗАСТРАХОВАНЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА ПЪТНАТА БЕЗОПАСНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 171

СЪСТОЯНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ В БЪЛГАРИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ИМ ЗА ИЗПЛАЩАНЕ НА АДЕКВАТНИ ПЕНСИИ ЗА РАННО ПЕНСИОНИРАНЕ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 179

РОЛЯТА НА ИНФЛАЦИЯТА ВЪРХУ ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Петя Василева 188

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПАЗАРА НА ТРУДА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 195

ВОЛАТИЛНОСТТА КАТО АКТИВ: АНАЛИЗ НА VIX И ETF АЛТЕРНАТИВИ ЗА ИНВЕСТИТОРИТЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов 201

СТАБИЛНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТУБОЛЕНЦИИ И ПОДГОТОВКА ЗА ЧЛЕНСТО В ЕВРОЗОНАТА
Ас. д-р Рая Драгоева 209

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА АДАПТАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР НА ТРУДА КЪМ ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ: СРАВНЕНИЕ С ЕС-27
Ас. Велислава Петрова 216

ВЛИЯНИЕТО НА РЕГЛАМЕНТА MICA ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СТАБИЛНОСТ И РИСКОВЕТЕ НА КРИПТО ПАЗАРА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Д-р Габриела Кръстева 224

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОРГАНИЗАЦИОННАТА РАМКА НА ПЕНСИИТЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Д-р Жанета Ангелова 230

ОЦЕНКА НА РИСКОВИЯ ПРОФИЛ НА ПЛАЩАНИЯТА ПО ЗАСТРАХОВКИ „ИМУЩЕСТВО“ И „КАСКО НА МПС“ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Д-р Радка Василева 238

ИСТОРИЯ НА ЕВРОТО: ВЪЗНИКВАНЕ, РАЗВИТИЕ И ЛОГИКА НА ВАЛУТНАТА КОНСТРУКЦИЯ
Докторант Атанаска Минчева 246

ДАНЪЧНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ КАТО РЕШЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВОТО ФИНАНСИРАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ЦЕНТРОВЕ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ахмед Куйтов 254

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ПРОДАЖБИТЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ В УСЛОВИЯТА НА ТУРБУЛЕНТНОСТ
Докторант Габриела Спасова 261

СРАВНИТЕЛЕН ПРЕГЛЕД НА МЕТОДИТЕ ЗА ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ПЕНСИЯ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГЛАМЕНТИ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ В ОБЛАСТТА НА СОЦИАЛНАТА СИГУРНОСТ, ПО КОИТО РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ Е СТРАНА
Докторант Диляна Йорданова 269

ДЕКАРБОНИЗАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ВЗАИМОВРЪЗКИ В КОНТЕКСТА НА ЗЕЛЕНИЯ ПРЕХОД
Докторант Иван Спасов 277

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА БАНКОВОТО ЖИЛИЩНО КРЕДИТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ – РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ
Докторант Инна Борозенкова 284

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ И ЛИКВИДНОСТТА В ERP/BI СРЕДАТА: МЕХАНИЗМИ, ЕФЕКТИ, УСЛОВИЯ ЗА УСПЕХ
Докторант Кирил Пенев 292

КРИПТОВАЛУТИТЕ КАТО ПЛАТЕЖНО СРЕДСТВО: ИКОНОМИЧЕСКА ЛОГИКА, ОГРАНИЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ
Докторант Красимир Иванов 299

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АНТИИНФЛАЦИОННАТА ПАРИЧНА ПОЛИТИКА НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ И ЕЦБ (2021-2025)
Докторант Кристиян Варамезов 307

ОРГАНИЗАЦИОННО-ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В НЯКОИ СТРАНИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Докторант Кристияна Милинова 316

РАЗВИТИЕ НА ПРЕДЯВЕНИТЕ ПРЕТЕНЦИИ КЪМ ГАРАНЦИОННИЯ ФОНД, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАСТРАХОВКА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“
Докторант Максим Колев 324

СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ
Докторант Маргарита Кръстева 331

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА TGARCH МОДЕЛА ЗА ОЦЕНКА НА ПАЗАРНИЯ РИСК
Докторант Петър Джелепов 337

СРАВНИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ШЕСТТЕ НАЙ-ГОЛЕМИ ПЕТРОЛНИ КОМПАНИИ В СВЕТА ЧРЕЗ ПАЗАРНИ МУЛТИПЛИКАТОРИ P/B, P/IOS И P/E
Докторант Ралица Иванова 342

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФИНАНСОВОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОЕКТИ, ПОРОДЕНИ ОТ РАЗЛИЧИЯ В ТЪЛКУВАНЕТО НА ПРОГРАМНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ
Докторант Славейко Славков 348

СУРОВИННАТА БАЗА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИНВЕСТИЦИОННА АКТИВНОСТ В МЕСОПРЕРАБОТВАТЕЛНИЯ СЕКТОР
Докторант Юли Станков 356

ДИГИТАЛНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ И УПРАВЛЕНИЕТО НА ЛИЧНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ СТУДЕНТИТЕ
Студент Галя Тулина 363

ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ ПРЕДИ И СЛЕД ЕВРОТО: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЛТИЙСКИТЕ СТРАНИ И ИЗВОДИ ЗА БЪЛГАРИЯ
Студент Ивайло Василев 369

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА ОСНОВОПОЛОЖНИКА НА СВИЩОВСКАТА АКАДЕМИЧНА СЧЕТОВОДНА ШКОЛА - ПРОФЕСОР ГОСПОДИН ТОШЕВ
Проф. д-р Атанас Атанасов 381

УСТОЙЧИВОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И КАЧЕСТВО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Prof. Dimitrios P. Petropoulos, PhD, доц. д-р Галина Чиприянова 386

SEMI-TENSOR PRODUCT FOR FINITE GAMES WITH DETERMINISTIC STRATEGY DYNAMICS: A TUTORIAL
Prof. Renato De Leone, PhD..... 395

ОТЧИТАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТТА В БАНКИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ТЯХНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Доц. д-р Венцислав Вечев 404

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ОТЧЕТНОСТТА
Доц. д-р Галина Чиприянова 410

ВЪРХУ НЯКОИ АСПЕКТИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА НАТРУПВАНЕ И ТРАНСФЕР НА КРЕДИТИ (ECTS) ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В ОКС „БАКАЛАВЪР“
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова..... 424

ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО КЪМ ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ОБУЧЕНИЕТО
Доц. д-р Даниела Александрова Георгиева..... 431

SUSTAINABILITY REPORTING IN THE PUBLIC SECTOR: INTERNATIONAL FRAMEWORKS, SECTOR-SPECIFIC CHARACTERISTICS AND PROSPECTS FOR BULGARIA
Доц. д-р Диана Папраданова..... 440

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В СИСТЕМИТЕ ЗА АВТОМАТИЗИРАН КОНТРОЛ ВЪРХУ АВТЕНТИЧНОСТТА НА ЕВРОБАНКНОТИТЕ
Доц. д-р Зорница Ганчева 448

ГОТОВИ ЛИ СМЕ ЗА ОБЪРНАТО ПРЕПОДАВАНЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО?
Доц. д-р Ива Монева 456

СТАНДАРТИЗИРАН ПОДХОД ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ФИНАНСОВИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Иван Андреев..... 465

НЕСТАНДАРТНО ПРИЛОЖЕНИЕ НА КЛАСИЧЕСКИ ТЕХНИКИ ЗА ДЕТЕРМИНИРАН ФАКТОРЕН АНАЛИЗ
Доц. д-р Красимир Кулчев, гл. ас. д-р Галя Кушева 473

АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА И СТРУКТУРАТА НА ЕМИСИИТЕ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 479

РАЗХОДИТЕ ЗА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ ПО ФУНКЦИИ В БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА, СТРУКТУРА И ЕВРОПЕЙСКИ СРАВНЕНИЯ
Доц. д-р Маргарита Шопова 489

ЦЕНТРАЛИЗИРАНОТО МИТНИЧЕСКО ОФОРМЯНЕ В ЕС – МИТ ИЛИ РЕАЛНОСТ
Доц. д-р Момчил Антов 499

СЧЕТОВОДНО ТРЕТИРАНЕ НА УСТОЙЧИВИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В КОНТЕКСТА НА ТАКСОНОМИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Николина Грозева 507

ЗНАЧЕНИЕ НА НЕФИНАНСОВАТА (ЕКОЛОГИЧНА) ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ В АГРАРНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Павлина Димитрова 513

ДИГИТАЛНА КОХЕРЕНТНОСТ НА КОНТРОЛНАТА СИСТЕМА: ПЪТ КЪМ ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ФРАГМЕНТАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Мариета Спасова 521

ДИНАМИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОБЛАСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ СПОРЕД ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ, ЗАПЛАЩАНИ ОТ НЗОК
Доц. д-р Пламен Петков 526

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПРЕЦЕНКА В СЧЕТОВОДСТВОТО И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ РИСКОВЕ: ПРОЯВЛЕНИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ
Доц. д-р Радосвета Йорданова Кръстева-Христова 537

ПО ВЪПРОСА ЗА РЕНТАБИЛНОСТТА, ЛИКВИДНОСТТА И ОБРЪЩАЕМОСТТА НА ТЕКУЩИТЕ АКТИВИ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО /МЕТОДИКА И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА АНАЛИЗ/
Доц. д-р Росица Иванова 549

ПАРАДОКСИТЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО И СЧЕТОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ
Доц. д-р Светлозар Стефанов 557

ИНТЕГРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОДИТА: МССУ 5000 И ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ОДИТОРСКАТА ПРОФЕСИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 566

ИЗСЛЕДВАНЕ НА СТРУКТУРНАТА ДИНАМИКА НА ВЪГЛЕРОДНИТЕ ЕМИСИИ В АТМОСФЕРАТА
Доц. д-р Стела Касабова 574

СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО И ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА
Доц. д-р Галина Чиприянова, Цветелина Яламова, докторант 582

КОНТРОЛ И УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВОТО ЗДРАВЕ НА МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Дияна Иванова 591

БИБЛИОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДАНЪЧНИТЕ ФОРМАЛНОСТИ И АДМИНИСТРАТИВНАТА ТЕЖЕСТ
Гл. ас. д-р Желью Желев 599

ОСОБЕНОСТИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО НА ИНСПЕКЦИОННА ДЕЙНОСТ ОТ ОРГАНИТЕ НА ДФИ
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова..... 606

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА РАЗВИТИЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 613

ЕКОЛОГИЧНО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО – КАК ДА ГО ИЗПОЛЗВАМЕ
Гл. ас. д-р Росен Колев 621

КРЕДИТНИЯТ АНАЛИЗ КАТО САМОСТОЯТЕЛНА НАУЧНА И УЧЕБНА ДИСЦИПЛИНА: ПРЕДМЕТ, МЕТОД И ИНФОРМАЦИОННА ОСНОВА В КОНТЕКСТА НА SAF-T
Д-р Петър Петров..... 629

КОЕФИЦИЕНТ НА КРИЗИСНА ЛИКВИДНОСТ (CLR) И ИНДЕКС ЗА СТАБИЛНОСТ (PSI) КАТО РАННИ СИГНАЛИ В КРЕДИТНИЯ АНАЛИЗ: МЕТОДИЧЕСКА РАМКА И ЕМПИРИЧНА АПРОБАЦИЯ
Д-р Петър Петров..... 637

ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНИ И ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ
Докторант Веселина Тодорова..... 645

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО, ИЗЧИСЛЕНИ ПОСРЕДСТВОМ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО И СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Гергана Павлова 657

НОРМАТИВНА РАМКА И АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ПРИ ПРИЕМА НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Докторант Диана Маринкова..... 666

ДИНАМИКА И СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДЕКСА НА ЧОВЕШКОТО РАЗВИТИЕ: МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПА
Докторант Диана Мутафова 672

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ПОДХОДИ И МЕТОДИ ПРИ ИЗВЪРШВАНЕТО НА СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНИ ЕКСПЕРТИЗИ
Докторант Димитър Иванов..... 680

СЧЕТОВОДСТВОТО В СЪВРЕМЕННАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА
Докторант Дияна Попова 689

ВНЕДРЯВАНЕ НА ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТТА В ПРЕДПРИЯТИЯТА – ОРГАНИЗАЦИОННИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Докторант Ивайло Кънев..... 698

ПРИЛОЖЕНИЕ НА МАШИННОТО ОБУЧЕНИЕ ЗА ПРОГНОЗИРАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ КОЛИЧЕСТВА АНТИДИАБЕТНИ ЛЕКАРСТВА
Докторант Иван Митков 706

ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА СЧЕТОВОДНИЯ ПЕРСОНАЛ И КАЧЕСТВОТО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Иван Николов 714

ФОРМИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕЗУЛТАТ (ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ, МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ СЧЕТОВОДНИ РАЗБИРАНИЯ)
Докторант Ивелина Панайотова 721

МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА БЕДНОСТТА –СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АБСОЛЮТНИЯ, ОТНОСИТЕЛНИЯ И СУБЕКТИВНИЯ ПОДХОД
Докторант Нуридин Нуридин 731

ОТЧЕТНИЯТ ПРОЦЕС В ПРЕДПРИЯТИЕТО – СЪЩНОСТ, СТРУКТУРА И ОСНОВНИ ЕТАПИ
Докторант Пламена Николова 743

ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ИНТЕГРИРАНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО
Докторант Рая Темнялова 754

ОСОБЕНОСТИ НА КОНТРОЛА ВЪРХУ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СРЕДСТВА ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
Докторант Снежана Ясенова Парушева-Ламбева 764

КРЕДИТНИЯТ РЕЙТИНГ КАТО ФАКТОР ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА КРЕДИТОСПОСОБНОСТТА
Докторант Стоянка Бозвелиева 773

СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА НА ЕТИЧНИТЕ НОРМИ, ЕТИЧНА ПРЕЦЕНКА И ПРОФЕСИОНАЛНО РЕШЕНИЕ
Докторант Таня Димитрова Станева 780

ОСОБЕНОСТИ НА ВЗЕМАНИЯТА КАТО ОТЧЕТНИ ОБЕКТИ В ПЪТНОСТРОИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Цветелина Мишонова 789

КРЕДИТНИЯТ АНАЛИЗ КАТО САМОСТОЯТЕЛНА НАУЧНА И УЧЕБНА ДИСЦИПЛИНА: ПРЕДМЕТ, МЕТОД И ИНФОРМАЦИОННА ОСНОВА В КОНТЕКСТА НА SAF-T

Д-р Петър П. Петров[1]

Резюме: *Докладът обосновава самостоятелния научен и учебен статут на кредитния анализ чрез интегрирането на знания от сродни дисциплини. SAF-T е разгледан като необходим компонент на тази подготовка. Предложена е единна последователност от счетоводните данни до кредитното мнение и учебен комплекс, който я носи.*

Ключови думи: *кредитен анализ; учебна дисциплина; интеграция на знания; SAF-T; кредитно мнение.*

JEL: A23; G21; M41.

CREDIT ANALYSIS AS AN INDEPENDENT RESEARCH AND TEACHING DISCIPLINE: SUBJECT MATTER, METHOD AND INFORMATION BASE IN THE CONTEXT OF SAF-T

Petar P. Petrov, PhD

Abstract: *The paper argues for the disciplinary autonomy of credit analysis through the integration of knowledge from related fields. SAF-T is considered an essential component of this education. An integrated sequence from accounting data to credit assessment and a multi-semester teaching complex are proposed.*

Key words*: credit analysis; academic discipline; knowledge integration; SAF-T; credit assessment.*

JEL: A23; G21; M41.

1. Въведение

Подготовката по счетоводство, финансов анализ, корпоративни финанси, банково дело и управление на риска дава основанията за кредитно-аналитична работа, но усвояването им поотделно не е равнозначно на способност за съвместното им прилагане към конкретно кредитно искане. Между правилното изчисляване на показател, обясняването на неговото изменение и оценката на бъдещото обслужване на дълга съществуват преходи, които сами трябва да бъдат предмет на преподаване.

[1] ppetrov@petrovbg.com, независим финансов консултант, България.

Оттук основната теза на доклада: кредитният анализ следва да бъде обособен като самостоятелна научна и учебна дисциплина, която интегрира знанията от сродните области около единен предмет, методическа последователност и професионален резултат, като включва задължително аналитичната работа със SAF-T. Самостоятелността тук е относителна автономия, а не отделяне от дисциплините, върху които анализът се основава. Разпокъсаността на знанията обозначава конкретен проблем: отделните техники се усвояват, но връзката между тях и общият кредитен извод остават извън завършена учебна задача. Критерият за достатъчност на една програма е дали има място, в което целият аналитичен процес се преподава, упражнява и оценява като едно цяло.

Докладът е тезисен: предметно разграничаване, преглед на учебни планове, съпоставка с професионалните изисквания и систематизация на учебните задачи, без емпирична апробация на показатели.

2. Предмет и основания за дисциплинарна самостоятелност

Основният кредитен въпрос е от кой източник ще бъдат осигурени средствата за изпълнение на задълженията, в какъв размер, на кои дати и при какви условия този източник може да бъде отслабен или прекъснат. Анализът следователно обхваща едновременно предприятието и конкретното финансиране: едно предприятие може да има достатъчен платежен капацитет при един погасителен график и недостатъчен при друг. Обект на кредитния анализ са кредитните отношения с предприятията; предмет са икономическите зависимости, които определят способността им да поемат и обслужват дълг при конкретни договорни условия, и факторите, които я изменят във времето. Счетоводните величини, финансовите показатели и статистическите модели са средства за изучаване на тези зависимости, а не самият предмет.

Разграничението спрямо финансовия анализ не бива да се основава на стесняването му до ретроспективно описание: прогнозната насоченост и рискът не са чужди на финансовия анализ, както показват анализът на финансовата стабилност (Иванова, 2022) и приложението му при условията за несъстоятелност (Костова, 2023). Спецификата на кредитния анализ е в системното подчиняване на тези възможности на определено кредитно отношение: устойчивостта се оценява спрямо способността за изпълнение на задълженията, качеството на активите спрямо платежната и обезпечителната им функция, стопанската среда спрямо въздействието ѝ върху източника за погасяване. Различието е в организацията на анализа и кредитното мнение, а не в изключително притежание на данни и методи.

Дисциплинарната самостоятелност се преценява чрез съвкупност от основания: различим предмет, последователно организирани методи, определен професионален резултат и възможност за систематично преподаване и развитие на знанието. Професионалната практика сама по себе си не е

достатъчно основание за обособяване на самостоятелна дисциплина; основанието е възможността предметът и процедурите да бъдат обяснявани, проверявани и развивани последователно.

3. Разпокъсаното знание като методически риск

Кредитният анализ използва счетоводството за признаването и оценяването, финансовия анализ за измерването, корпоративните финанси за структурата на финансирането, банковото дело и правото за условията и защитата на кредитора, статистиката за критичния прочит на моделите. Прегледът на публикуваните учебни планове и програми на четири висши училища потвърждава това разпределение. В Стопанска академия „Д. А. Ценов“ и в УНСС елементите присъстват в дисциплини като „Анализ на финансовите отчети на предприятието“, „Банково дело“, „Финанси на фирмата“ и „Надзор и управление на риска“, без дисциплина, посветена на кредитния анализ (СА, б. д.; УНСС, 2022). В Софийския университет кредитният риск и скоринг моделите са тема в магистърската дисциплина „Инвестиционно банкиране“, разработена с експерти на Пощенска банка (СУ, 2021). Единствено в Икономически университет – Варна има дисциплина „Анализ на кредитоспособността“, посветена на банковото кредитиране на предприятия, но избираема, с 60 аудиторни часа в един семестър (ИУ – Варна, 2019; Костова & Манолов, 2020, с. 1). SAF-T не присъства в нито един от прегледаните планове. Кредитният анализ следователно се преподава като избираем фрагмент или като тема в чужда дисциплина, а никъде като задължителна дисциплина, която да носи отговорност за целия резултат.

Един елемент остава извън тази систематизация: достоверността на финансовите отчети. Анализът работи с отчети, съставени от предприятието, което иска финансиране, и всяка проверка предполага предварителен отговор дали признаването и оценяването не са използвани за резултат, различен от стопанския. В прегледаните планове въпросът присъства косвено, а като самостоятелна задължителна дисциплина е включен единствено в УНСС („Креативно счетоводство и финансови измами“, 60 часа, 6 кредита; УНСС, 2022). Никъде не е свързан с кредитната преценка, макар че за нея е първи, а не последен: показател върху недостоверна основа е аритметично верен и аналитично безполезен.

Методическият риск е в прекъсването на връзките, а не в неправилността на отделните знания: вземането може да е признато правилно, срокът за събиране изчислен точно и обезпечението оценено професионално, а предложението да остане необосновано, ако не е проверено как ще бъде покрит интервалът между падежа по кредита и по-късното постъпление. Базелските принципи поставят способността за погасяване в основата на кредитната преценка и не допускат обезпечението да замества цялостната

оценка на кредитополучателя (Basel Committee on Banking Supervision [BCBS], 2025, пар. 25).

Най-ясният пример за преход, който никоя дисциплина не поема изцяло, е аналитичното преобразуване на финансовия отчет за целите на кредитора. Финансовият анализ познава корекциите за целите на анализа: Костова (2019) предлага отсрочените данъчни активи да бъдат разделени на текущи и нетекущи, а необезценените вземания, запасите над нетната реализируема стойност и дълготрайните активи над възстановимата им стойност да бъдат намалени в отделна таблица. В приложения пример (с. 119–120) корекциите на вземанията са обосновани с оповестяванията и одиторските квалификации: корекциите привеждат отчета към изискваното от стандартите и са обусловени от оповестеното. Същият труд съдържа и раздел за кредитния рейтинг на банковите клиенти (с. 250–261), матрица от оценки на отчетни и прогнозни показатели, качествени характеристики и обезпечение, без изрично проследен преход от конкретните корекции към рейтинга. Кредиторът обаче тръгва от вярно съставен отчет и пак го преобразува, защото въпросът му е друг: каква стойност може да бъде реализирана в неговия хоризонт, какви изходящи потоци могат да възникнат и кои източници поемат загуба преди неговото вземане. Отговорът изисква аналитичен баланс и аналитичен отчет за приходите и разходите: репутацията, неотделимите нематериални активи и зависещите от бъдеща печалба отсрочени данъчни активи се приспадат от собствения капитал, заемът от собственика е квазисобствен капитал само при договорна подчиненост и срок след кредитния хоризонт, неповторяемите позиции се отделят от нормализирания резултат. Принципът има документиран български прецедент: Добрев (1946, с. 169–170) извежда данъчния баланс чрез корекции върху стопанския, вместо чрез паралелно данъчно счетоводство. Между корекцията на счетоводния дефицит и преобразуването за целите на кредитора минава границата на дисциплината; втората ѝ страна не се преподава никъде, а се предава в практиката като професионален усет, уязвим при отслабване на институционалната памет (Berger & Udell, 2003).

Затова интеграцията на знанията не е сбор от съкратени лекции, а преподаване на връзките между резултатите на дисциплините: как счетоводната оценка променя показателя, как стопанското обяснение изменя прогнозата и как прогнозата обосновава условията на финансирането; така разглеждат кредитния процес и надзорните насоки (European Banking Authority [EBA], 2020, пар. 150–158, 194–198).

4. SAF-T като необходим компонент на подготовката

Стандартният одитен файл за данъчни цели (SAF-T) добавя към тази задача стандартизирана организация на счетоводните данни: основни данни, счетоводни записи и изходни документи в обща структура за сметки, контрагенти, фактури и плащания (Национална агенция за приходите [НАП],

2026, с. 1–6). Новото не е транзакционната информация, а предоставянето и обработването ѝ по стандартизирани правила. Кредиторът тук работи с предоставени от предприятието файлове във версиите, приети след валидацията на НАП (НАП, 2026, с. 10). Кредитната задача следователно не е отстраняване на технически дефекти, а оценяване на стопанските зависимости, които остават значими и при коректни данни; приемането на файла не е оценка на бъдещата платежоспособност.

SAF-T променя и перспективата на анализа. Годишният отчет позволява отраслови и сезонни зависимости да бъдат установявани само на равнище предприятие и само между отчетни дати. Стандартизираните данни за фактури, контрагенти, продукти и движения на стоки позволяват същите зависимости да бъдат установявани на равнище продукт, клиент и пазар и в рамките на годината: кои клиенти и продукти носят приходите, кога се натрупват вземанията и запасите, как се движи маржът по канали и сезони. Файлът е данъчен по предназначение, но аналитичен по съдържание, и кредитният анализ не може да остави извън обхвата си инструмент, който за първи път прави тази диагностика проверима по данни. Работата с него изисква и познаване на границите на информацията: данните за дълготрайните активи са годишни, движенията на запасите се подават при поискване (НАП, 2026, с. 13), а подсекцията Payments не е отчет за оперативния паричен поток (Петров, 2026, с. 357–358).

Оттук следва необходимостта SAF-T да присъства в дисциплината не като заключителна лекция за подаване на файл, а като среда за аналитична работа: целта не е разработчик на XML генератор, а анализатор, способен да провери как е получено числото, което използва.

5. От ранния сигнал до кредитното мнение

Единният методически път започва от кредитното искане и продължава през показателите, сигналите, проверимите обяснения и прогнозата до кредитното мнение; наблюдението проверява дали основанията му се запазват. Ранните сигнали са учебни ситуации за интеграция, а не предмет на емпирична апробация. Таблица 1 приспособява избрани направления от книгата за SAF-T към тази цел (Петров, 2026, гл. 4–6) и показва защо един сигнал изисква едновременно работа с данните, счетоводна интерпретация и оценка на последиците за финансирането.

Нито един ред от таблица 1 не предполага дефектен файл или нарушение. Матрицата не въвежда „учебни“ показатели, а променя задачата към познатите величини: от студента се очаква да обоснове прехода от установеното изменение към възможната кредитна последица. Крайният резултат е обосновано кредитно мнение: становище и предложение за условия на финансиране и наблюдение, което свързва източника за погасяване, съществе-

ните рискове и оставащата несигурност с размера, срока, погасителния график и защитните условия. Кредитното решение остава отделен акт на компетентния орган (BCBS, 2025, пар. 33–35).

Таблица 1. Ранните сигнали като задачи за интегриране на знания

Сигнал в данните	Интегрирана проверка	Кредитна компетентност
Ръст на приходите при непроменен паричен поток и променена политика по признаване	Съпоставка на политиката по признаване, кредитните известия след периода, фактурите и постъпленията	Разграничаване на стопанския ръст от отчетния
Изпреварващ ръст на вземанията спрямо продажбите	Съпоставка на разчетите по клиенти, приходите, договорните падежи и последващите плащания	Разграничаване на растеж, удължени срокове и просрочие; оценка на постъпленията спрямо погашенията
Нарастване на запасите при забавена обращаемост и променящ се марж	Проверка на салдата, себестойността, обезценките и последващите продажби	Оценка на размера и продължителността на потребността от оборотно финансиране
Ръст на печалбата при отслабващ оперативен паричен поток	Съгласуване на резултата с непаричните позиции и измененията във вземанията, запасите и задълженията	Определяне на паричния ресурс за обслужване вместо използване на печалбата като негов заместител
Намаление на вземанията без съответни парични постъпления	Разграничаване на плащания, прихващания, кредитни известия и отписвания по записите и документите	Оценка на различните платежни последици от паричното и непаричното уреждане
Висока рентабилност на активите при значим използван, но напълно амортизиран капацитет	Проверка на данните за активите, амортизациите, техническото състояние и инвестиционния план	Съотнасяне на необходимите инвестиционни плащания с бъдещия ресурс за обслужване

Източник: авторска систематизация по Петров (2026, с. 272–281, 343–361, 371–388).

6. Учебно обособяване и оценяване на интегрираната компетентност

Предложението е кредитният анализ да има самостоятелно и задължително място в програмите за корпоративно кредитиране и оценяване на кредитоспособността; то не замества основните дисциплини, а ги надгражда с учебен комплекс със собствена последователност и цялостно оценяване. Обхватът не се побира в една дисциплина. Кредитният анализатор трябва да чете не само финансовия отчет, а оборотната ведомост, главната книга и SAF-T, защото проверката на всяко съществено твърдение слиза до тях, а

тези умения не бива да се предполагат дори у практикуващи специалисти; да разпознава счетоводните политики и оценки, които изместват резултата, преди да изчисли показател върху него; и да превежда установеното в прогноза, условия и наблюдение. Така три умения от различни дисциплини се съчетават в общ професионален резултат. Предложението поради това е за учебен комплекс от три последователни модула в най-малко два семестъра, с общи казуси и цялостно оценяване, а не за курс от шестдесет часа. Чуждестранен пример за подобен учебен обем е самостоятелен модул от 20 кредитни точки в два семестъра (Sheffield Hallam University, 2012), без посочена работа със SAF-T; българската подготовка има основание не да догонва образците, а да ги надгради.

Първият модул изгражда информационната основа и нейната достоверност: финансов отчет, оборотна ведомост и главна книга, SAF-T като стандартизирана среда за данните, счетоводни политики и творческо счетоводство като източник на изкривявания. Вторият модул развива диагностиката: бизнес модел и паричен цикъл, качество на вземанията и запасите, капиталова структура, аналитичен баланс и аналитичен отчет на кредитора с документирано преобразуване, парични потоци и обслужване на дълга, ранни сигнали и проверката им до счетоводния запис. Третият модул обединява резултатите: прогноза при основен и неблагоприятен сценарий, кредитно мнение, условия, наблюдение и преразглеждане при нова информация. Практическата работа включва множество казуси за различни предприятия, развивани през трите модула и завършващи със защита на кредитно мнение; оценяването установява дали величините са определени правилно, основата проверена, обясненията доказани и условията произтичащи от прогнозата. Предложеният критерий за завършеност е проверим: обучаемият трябва да може да защити пътя от данните до условията на финансиране и да преразгледа мнението си при нова информация. Именно този резултат обосновава дисциплинарното обособяване като надграждане на съществуващата подготовка.

7. Заключение

Необходимостта от самостоятелна дисциплина „Кредитен анализ“ произтича от несъответствието между разпределеното усвояване на знанията и единния характер на професионалната задача. Кредитната преценка изисква счетоводните, финансовите, договорните и стопанските обяснения да бъдат свързани в аргумент за бъдещото обслужване на конкретно финансиране, а прегледът на учебните планове показва, че отговорността за този синтез днес не е възложена на никого.

SAF-T засилва необходимостта, като добавя стандартизирана информационна среда, която за първи път прави отрасловата и сезонната диагностика проверима по данни. Преди появата ѝ обособяването можеше да се отлага с довода, че съставните знания са налични в отделните дисциплини; след нея съществуващите програми нямат нито информационната основа,

нито методиката за работа с нея. Самостоятелността е необходима не за да бъдат разделени сродните знания, а за да се осигури съединяването им там, където кредитното решение го изисква. Дисциплината не добавя поредния фрагмент към подготовката; нейната задача е да преодолее фрагментарността.

Използвани източници

Добрев, Д. (1946). Теория и анализ на балансите. София: Печатница „Българска наука“.

Иванова, Р. (2022). Методика за анализ на финансовата стабилност на предприятието. Годишник на ИДЕС, 1–34.

Икономически университет – Варна. (2019). Счетоводство и финанси [учебен план, ОКС „бакалавър“, начален випуск 2019]. https://www.ue-varna.bg/bg/subject/368 (достъп 11.09.2026).

Костова, Н. (2019). Финансов анализ. Варна: Бизнес практика Актив.

Костова, Н. (2023). Специфика в приложението на финансовия анализ при оценката на условията за несъстоятелност на предприятието. В А. Андреева, Д. Димитрова & Ж. Матеева (съст.), Правото и бизнесът в съвременното общество (с. 93–105). Варна: Наука и икономика. https://doi.org/10.36997/LBCS2022.8

Костова, Н., & Манолов, Ц. (2020). Анализ на кредитоспособността [учебна програма, „Счетоводство и финанси“, ОКС „бакалавър“]. Варна: Икономически университет – Варна.

Национална агенция за приходите. (2026). Формат на Стандартен одитен файл за данъчни цели (SAF-T) и ред за подаването му (Приложение № 3, версия 1.0.1; Заповед № З-ЦУ-30-1085/25.07.2025 г., изм. със Заповед № З-ЦУ-30-359/27.02.2026 г.).

Петров, П. П. (2026). SAF-T готовност: данни, проверки, данъчен риск (2. допълнено и актуализирано изд.). София: Лектор-България.

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Стопански факултет. (2021, 9 юли). Експерти на Пощенска банка създадоха модерни учебни дисциплини, които обединяват теория и практика. https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/layout/set/print/content/view/full/312287 (достъп 10.09.2026).

Стопанска академия „Д. А. Ценов“. (б. д.). Учебна документация: ОКС „бакалавър“. https://www.uni-svishtov.bg/bg/education/bachelor/bachelor-documentation (достъп 10.09.2026).

Университет за национално и световно стопанство. (2022). Учебен план на специалност „Счетоводство“ със специализация „Счетоводство и бизнес анализ“, ОКС „магистър“ (код 30803943, 2022/2023 г.).

Basel Committee on Banking Supervision. (2025). Principles for the management of credit risk. Basel: Bank for International Settlements.

Berger, A. N., & Udell, G. F. (2003). The institutional memory hypothesis and the procyclicality of bank lending behaviour (BIS Working Papers No. 125). Basel: Bank for International Settlements. https://www.bis.org/publ/work125.htm

European Banking Authority. (2020). Guidelines on loan origination and monitoring (EBA/GL/2020/06).

Sheffield Hallam University. (2012). Credit Analysis (25-5008-00S/L) [Module descriptor]. https://students.shu.ac.uk/om/Courses_Modules/Undergraduate/Courses/Full-Time/BA-Business-and-Finance/documents/25-5008-00S_CreditAnalysis.pdf (достъп 10.09.2026).